

PROGRAMOS

„MKČ MENŲ MEDONEŠIS. RAGAUK IR AUK“ edukacinio užsiėmimo „SPALVA IR FORMA“ metodinė medžiaga

parengta ir išleista įgyvendinant 2007-2013 m.

žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto "Mokymasis visą gyvenimą" VP1-2.2-ŠMM-10-V priemonės "Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra" projektą "Muziejus - mokykla - moksleivis. Muziejų ir bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas" Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Parengė Eglė Velaniškytė
Kaunas, 2012

Edukacinio užsiėmimo pavadinimas: SPALVA IR FORMA

Dalyviai: 5 – 12 klasių mokiniai

Vykdyto vieta: Kauno Paveikslų galerija, 7- 8 deš. tapybos darbų ekspozicija.

Tikslas

Apžiūrint, aptariant ir analizuojant tapybos darbus esančius pastovioje ekspozicijoje susieti juos su spalvos ir formos savybėmis ir mokytis atpažinti bei grožėtis pačia tapybos materija – jos išraiškos priemonėmis, ne vien dokumentiniu paveikslo siužeto skaitymu. O tai, savo ruožtu, galėtų ir turėtų auginti „raštingą“ žiūrovą, nes kokia paklausa – tokia ir pasiūla – be raštingo žiūrovo, nebus ir kokybiško meno. Tai yra ir dalis muziejaus misijos – šviesti jaunimą. Užsiėmime įvairiapusiškai aptariame tiek spalvą tiek ir formą, pasiremdami konkrečiais tapybos darbais.

Uždaviniai :

- Supažindinti vaikus su spalvos ir formos suvokimo pagrindais.
- Išmokyti paveiksle, pasiremiant spalvos ir formos suvokimu, atpažinti meno stilius, autoriaus braižą, žanrą.
- Supažindinti moksleivius su „Lūžio kartos“ mokytojų kūryba - klasikų kūryba.

I. Edukacinio užsiėmimo pristatymas

Šiuolaikinė karta beveik nepažįsta žymiausių mūsų dailininkų kūrybos ir net nežino jų pavardžių. Šis edukacinis užsiėmimas ne tik supažindins su asmenybėmis, kurios jau sudaro mūsų kultūros ir meno aukso fondą, bet ir atskleis mokiniams daug dar negirdėtų paslapčių apie spalvą ir formą. Kalbėsime apie meno paskirtį ir vietą nūdienos pasaulyje, kiekvieno iš mūsų gyvenime.

II. Edukacinės programos eiga

1. Teorinė dalis.
2. Praktinė dalis.

TEORINĖ DALIS. ĮŽANGA

SPALVA

Spalvų pavadinimai

Spalvos turi daug pavadinimų. Yra žodžių, reiškiančių tik specifinę spalvą (pvz., žydra), tačiau daugelis spalvų vadinamos žodžiais, reiškiančiais vieną ar kitą daiktą, turintį būdingą spalvą. Vienais atvejais – tai dailėje naudojamų pigmentų pavadinimai (pvz., ultramarinas, ochra), kitais atvejais – augalus ar kitus daiktus reiškiantys žodžiai (pvz., rožinė, oranžinė spalvos).

Skirtingose kalbose neretai skiriasi žodžių, naudojamų spalvoms apibrėžti kiekiai: pvz., anglų kalba neturi žodžio žydrai spalvai, o lietuvių kalba neturi žodžio citrinų žaliai (angl. *lime*).

Spalvų įtaka žmogui

Nustatyta, kad spalvos veikia žmogaus savijautą. Pavyzdžiui, išbandyta, kad melsva spalva sukelia šalčio jausmą, net jei tokia spalva išdažytoje patalpoje būtų kambario temperatūra (~24 °C). Tokios pačios temperatūros geltoname kambaryje gali būti per šilta. Taip pat manoma, kad spalvos turi įtakos atsirandant įvairiems negalavimams, ligoms ar su jais kovojant. Dar antikos laikais taikyta spalvų terapija, kurios tikslas – padėti išgyti nuo kai kurių ligų ar atstatyti dvasinę pusiausvyrą. Kartais pagal mėgstamas ar nemėgstamas spalvas sprendžiama apie žmogaus charakterį. Pavyzdžiui, laikoma, kad žalią spalvą mėgstantys žmonės yra atkaklūs, kritiškai vertina aplinkybes, nesvyruoja priimant svarbius sprendimus, o nemėgstantys – apatiški, dažnai jaučiasi nuskriausti.

Spalvų teorija – spalvų mokslo teorija, kurios pradininkas 1786–1889 m. Paryžiuje veikusios dažų gamyklos direktorius Ševleris.

Teorija

Pirmiausia reikia pastebėti, kad yra esminis skirtumas tarp šviesos – gamtos spalvų ir dažų spalvų maišymo.

Yra dvi spalvų gamos – achromatinė ir chromatinė. Achromatinę gamą sudaro balta, juoda ir pilka spalvos. Tai yra taip pat spalvos, turinčios labai garbingą istoriją tiek taikomojoje dailėje tiek ir vaizduojamojoje, pakaktų prisiminti kad ir ispanų tapytojo F. Gojos stulbinančią pilkų tonų tapybą.

Chromatinei gamai priklauso visos vaivorykštės spalvos. Spalvų teorijos esmė yra spalvų ratas. Tai yra trys pagrindinės spalvos – geltona, raudona, mėlyna ir trys papildomos spalvos, kurios gaunamos susiliečiant, susimaišant pagrindinėms spalvoms – atitinkamai – violetinė, žalia ir oranžinė. Taigi, geltoną papildo violetinė, raudoną – žalia, o mėlyną – oranžinė.

Spalvų rate greta esančios spalvos, turi tendenciją tarp savęs maišytis ir kurti naują spalvą. Impresionistai šią teoriją papildė labai svarbiu elementu – spalvos savybe – šilta - šalta. Dienos, tai yra saulės šviesa - šalta, šešėlis šiltas, o lempos, ugnies ar kito šviesos šaltinio apšviestos spalvos tampa šiltomis, o šešėliai šalti. Tai įgalino impresionistus savo paveiksluose pasiekti ypatingą spalvos, erdvės ir oro vibraciją.

Spalvų dermės

XIX a. audinių dizaineris Vilhelmas von Bezoldas pastebėjo, kad pakeitus nors vieną spalvą piešinyje, šis pasikeičia kartais neatpažįstamai. Kame glūdi šio fenomeno paslaptis?

Teoriškai kalbėti apie spalvų savybes yra patogiu ir aiškiau pasitelkus tapybos meną ir jo istoriją. Istoriskai šis fenomenas susijęs su 19a., su jau minėtu impresionizmu – įspūdžio tapyba, kai menininkai iš dirbtuvių išėjo tapyti į gamtą, prancūziškas žodis – *plain air*. Susiformavo spalvų rato teorija ir šiltų- šaltų spalvų suvokimas.

Taigi, spalvos kaip muzikos garsai skamba...Tai ir yra spalvų derinių – derinių paslaptis – skambesys. Tai yra ir teorija ir praktika, kuri gali būti įgimta – tai vadinama spalvine klausa, visai kaip muzikinė klausa, šito galima išmokyti. Tapyboje kaip ir muzikoje yra dvigarsiai, akordai, ir...galingos simfonijos, spalvų fiestos. Prisiminkim spalvų ratą – papildomos spalvos skamba intensyviai, kontrastuodamos ir atskleidžia kiekvienos spalvos „geriausias savybes“, intensyvumą. Giminingos spalvos skamba unisonu, viena kitą papildydamos, atskleisdamos niuansus, vibracijas, spalvos turtingumą.

Nors trumpai reikėtų aptarti kas gi vyko iki impresionistų „perversmo“ tapyboje. Iš dviejų spalvinių ratų tai atitiktų - achromatinį. Tai nereiškia, kad menininkai tapė juodai baltus paveikslus, bet tapyba buvo toninė, nežaižaravo visomis spalvų varšomis vienu metu, šešėliai buvo tamsūs, gilūs, rudi, „n spalvoti“. Tokią tapybą vadinam daugiasluoksne, su lesiruotėmis. Pirmas sluoksnis – imprimatūra, rusva spalva padengiama visa drobė. Antrasis – keliamas piešinys. Trečia - modeliuojama forma, šviesa, tai tapoma žemės kilmės spalvomis – visa gama ochrų ir rudų, po truputį įjungiant kitas spalvas – pvz. melšvas dangui. Ir galiausiai prasideda lesiruotės, - skaidriu dažu, plonu sluoksniu liejamos ryškios spalvos ant apšviestų paveikslų objektų, šešėlių paliekant tamsų rudą, rusvą, žalsvą. Galbūt ne visuomet buvo griežtai laikomasi išvardintų etapų, bet vis vien spalva, modeliuojant formą buvo varijuojama tonais, pavyzdžiui nuo šviesiai raudonos iki tamsiai raudonos, maišant raudoną su ruda arba su šviesia ochra, balta.

Pramoninio dizaino ir meno akademijos narys Džozefas Albersas (1888–1976) ypatingą dėmesį skyrė spalvų supratimui bei įsisavinimui. Jis teigė, kad, priklausomai nuo aplinkos, vieną ir tą pačią spalvą mes suprantame kaip skirtingus atspalvius.

Spalvinė rega

Informaciją apie išorinį pasaulį žmogus gauna jutimų, 90 % žinių – regos pagalba. Supančius daiktus, žmones, peizažą galima atpažinti ir be spalvų, į pagalbą pasitelkiant formą, judesį, tekstūrą, „šviesaus – tamsaus“ sąvoką. Vis dėlto spalva gerokai praplečia daiktų apibūdinimo spektrą. Kultūros antropologų tyrimai parodė, kad maždaug 8 % vyrų bei 0,5 % moterų neskiria spalvų, o fino-ugrų tautos neskiria dar rečiau.

Spalvos pojūtis

Kad atsirastų spalvos pojūtis, informacija apie šviesą regos organų pagalba turi pasiekti mūsų smegenų regos centrą. Šviesa gali sklirti tiesiogiai iš šviesą skleidžiančio objekto (saulės ar dirbtinio šaltinio), atsispindėti nuo nešvytinčio

objekto arba prasiskverbti per šiuos objektus. Akies tinklainė sugeria šviesos kvantus, transformuoja ir informaciją nervinio signalo pavidalu siunčia į smegenis. Šviesą bei jos spalvines charakteristikas fiksuojanti regos organų sistema visų mūsų vienoda. Ji veikia tiesiog nuostabiai – žmogaus akis skiria apie 10 milijonų atspalvių. Tinklainėje esančių fotoreceptorių dėka mes matome atspalvius. Skirtingu stiprumu dirginant raudonai, žaliai bei mėlynai spalvai jautrius kūgelius, atsiranda tam tikros chromatinės spalvos pojūtis. Kai šių kūgelių siunčiami nerviniai impulsai koduoja vienodą intensyvumą arba ypač kai bendras apšviestumo lygis yra mažas, ir kūgeliai neveikia dėl per mažo jautrumo, mes matome tik stiebeliais (lazdelėmis), todėl matome tik achromatinės spalvas – baltą, pilką arba juodą.

Spalvos suvokimas

Visų mūsų regos sistema veikia vienodai, o matydami gauname didžiausią informacijos kiekį, tačiau mūsų pojūčių ir jausmų pasauliai yra skirtingi. Tai sąlygoja mažiausiai trys faktoriai: skirtingas akies jautrumas, sinestezija bei spalvinių pojūčių vertinimas per suvokimo filtrus. Tik suvokimo proceso eigoje patirti įspūdžiai susilieja į vieningą visumą.

Akies jautrumas, tai dirgiklio dydis, reikalingas sukelti regos pojūčiui. Akies jautrumas vystosi ir su žmogaus amžiumi gali kisti. Senstant, akies jautrumas trumpabangėms spalvoms mažėja, todėl vaikams violetinė ir mėlyna spalvos atrodo ryškesnės nei pagyvenusiems žmonėms.

Yra žmonių, kurie garsus, raides, datas mato spalvotai. Kvapas, skonis ir skausmas taip pat gali sukelti spalvos pojūtį. Tokie pojūčiai vadinami sinestezija. Sinestezijos priežastys kol kas nėra išaiškintos, bet nustatyta, kad šis reiškinys iš tikrųjų egzistuoja. Surinkta daug įrodymų, patvirtinančių jog visi vaikai iki vienerių metų amžiaus yra sinestetikai. Tyrinėtojų manymu, pojūčių asimiliacija pasitaiko vienam iš 2000 suaugusių žmonių.

Dauguma žmonių sinestezijos neturi, tačiau regėjimu suvokiamą spalvos pojūtį veikia mūsų gyvenimo patirtis, pozicija, vertės suvokimas bei mąstymas. Žmogus mato tik tuos už jo regėjimo lauko ribų esančius daiktus, kurie jį domina, t. y. tai, į ką nukreiptas jo žvilgsnis. Nors mūsų regėjimo laukas gana platus, bet informaciją apie stebimą objektą suteikia tik viena vieta – geltonoji dėmė.

Akies tinklainėje išsidėstę apie 130 milijonų šviesos receptorių, kurie perduoda gautą informaciją regos nervui ir po to toliau į galvos smegenis. Galutinį tašką pasiekia tik svarbiausia informacija, visa kita atsijojama. Mūsų sąmonę pasiekia tik viena gautos informacijos dalis iš dešimties milijonų, o atmintyje išlieka tik viena šimtoji sąmonę pasiekusios informacijos dalis.

Vertinamoji matymo pojūčio pakopa (spalvų poveikis mūsų savijautai) suteikia neapibrėžtomis savybėms praktinę vertę. Šios savybės vadinamos neapibrėžtomis, nes kyla iš intuityvių spalvinių pergyvenimų ir yra neišmatuojamos.

Spalvų matavimas ir aprašymas

Spalvą nusakančios savybės, kurios gali būti išmatuotos įvairiais instrumentais, yra spalvinis tonas (bangos ilgis), šviesis ir sodrumas (arba chromatiškumas). Mokslo sritis, tirianti tiksliai spalvų kodavimo sistemas bei spalvų matavimą, vadinama kolorimetrija.

1810 m. dailininkas P. O. Runge pirmą kartą pabandė trimis charakteristikomis apibūdinti spalvą. Nuo tada jo „spalvinis rutulys“ buvo papildytas įvairiausių spalvos sistemų. Pakito ir vartojimo terminija. Labiausiai paplitusios spalvos charakteristika nusako pagrindinį spalvos pavadinimą (raudona, geltona), taip pat – šviesi/tamsi, blanki/ryški – toninė charakteristika Terminas šilta/šalta patikslina spalvos pobūdį, o blizganti/matinė charakterizuoja paviršiaus kokybę. Spalvos suvokimas ir jos matuojamosios charakteristikos ne visada tiksliai sutampa dėl trijų priežasčių:

Metamerija. Dviejų paviršių spalva yra vienoda, bet gali skirtis jų atspindimų bangų ilgis. Skirtumas pastebimas tik keičiant spalvos šaltinį: dienos šviesoje sienų ir palangių spalva atrodo visiškai vienoda, o esant dirbtinei šviesai, pastebimai skiriasi. Spalvos pastovumas

Spalvos interaktyvumas. Esant dideliame spalvos interaktyvumui, tos pačios spalvos šiltumas, ryškumas bei blizgesys, priklausomai nuo fono ar šalia esančios spalvos, gali stipriai skirtis.

Spalvų istorija

Spalvos ir dažai, kurių pagalba jos išgaunamos turi seną ir įdomią istoriją. Pamėginkime trumpai, lengvai įsimenamam būdu ją peržvelgti.

1. Pirmyktė bendruomenė – juoda, rausva, ochra, gelsva – tai buvo žemės kilmės dažai ir spalvos. Pirmą spalvą galėjo būti juoda – tiesiog suodis ar anglis iš laužo. Tapė tuo, kas gulėjo ant žemės, viskuo, kas palieka pėdsaką. Tapė ant uolų, o jei ir tapė ant medžio – neišliko. Tapė pirštais, rankom. Spalvą dengė linija arba dėmė, kartais netgi modeliavo apvalumus, spalvinius perėjimus.

2. Mezopotamija, Šumerai - ypatingai mėgo dangaus žydrą lazuritą ir oranžinę – tarsi dangaus ir žemės jungtį.

3. Egipto kultūra – vyravo mėlyna, raudona, žalia, nors buvo įvaldę ir visą spalvų paletę. Spalvos sodrios, gilios, naudojant ir auksą. Dažai – patys įvairiausi, nuo sienų tapybos iki kosmetikos... Spalva dengiama plokščiai, dekoratyviai.

4. Graikų Romėnų tapybos beveik neišliko, galime kalbėti tik apie Graikų vazų koloritą – juoda, degto molio raudona ir balkšva, na o mozaikos buvo įvairiaspalvės.

5. Viduramžiai – sodrios, gilios raudona, mėlyna, žalia architektūroje, o tapyboje jau buvo įvaldę visą gamą. Spalvos dengiamos tarsi dviem būdais – objektai jau turi formą, šviesą, o fonas vis dar plokščias. Viduramžių ypatingas atradimas siekiant spalvos intensyvumo buvo vitražai – spalvoto stiklo kompozicijos languose. Spalva, per kurią sklinda saulės spinduliai, sušvinta ypatingu intensyvumu.

6. Renesanso epochoje jau naudojamos visos spalvos, bet kaip jau minėjome, tapyba buvo daugiasluoksnė.

Posluoksnis - rusvas, taigi visas spalvas apjungia – vienija rusvas, dabar jau vadinamas muziejiniu, koloritas.

7. Baroko ir Rokoko laikotarpio mėgstamos rožinės, žydros t.y. pastelinės spalvos. Dar vis buvo naudojamas posluoksnis, bet jis jau buvo pilkas, nes įprastas rusvas naujam koloritui jau nebegalėjo pasitarnauti.

8. Klasicizmas ir po jo sekęs realizmas tarsi grįžo ir išlaikė rusvą santūrų, muziejinį koloritą, tarsi ruošdamiesi impresionistiniam spalvų potvyniui, apie kurį mes jau kalbėjome.

Spalvų psichologija

„Vieningos spalvų psichologijos sistemos nėra ir regis būti ne gali, nes tai priklauso nuo daugelio įvairių faktorių – kultūrinių, tautinių, religinių, laikmečio ir netgi geografijos. Pavyzdžiui katalikų bažnyčios hierarchijoje balta – popiežiaus spalva, raudona – kardinolų, violetinė – vyskupo spalva, juoda – kunigo sutanos spalva. Žmogaus gyvenimo reikšmingiausių gyvenimo momentų rūbų spalvos įvairiose tautose, kultūrose ir geografinėse platumose ir įvairiais laikais buvo ir yra skirtingos, pvz.: gedulo rūbai vienur yra juodi, o kitur balti, kažkada merginos tekėdavo apsirengę raudonos spalvos rūbais. Toliau pristatome vieną iš galimų spalvos psichologijos pavyzdžių - šiuolaikinę subjektyvią spalvų skaitymo sistemą Natali Sian Glason „Dvylika šviesos spindulių“ liečiančių spalvą ir siejančią ją su dvasiniais dalykais.

Raudonos spalvos energija skatina drąsą, pasitikėjimą, ryžtą, jėgą, narsą, veiklą, ir susitelkimą. Ši ugninė energija padeda daugeliui pasiekti jų užsibrėžtus tikslus ir suteikia jiems tas savybes, kurių reikia, kad nugalėtų iššūkius bei išmokytų savo pamokas.

Mėlyna spalva – tyra, dangaus, vandens spalva. Mėlynos spalvos paskirtis – skleisti meilę ir išmintį.

Geltona spalva – susijusi su efektyviomis, sutelktomis mintimis. Geltona apgaubia protą savo gyva, vibruojančia šiluma, pašalindama bet kokias nepageidautinas negatyvias minčių struktūras, galinčias sudrumsti proto sveiką funkcionavimą.

Žalia spalva – palaiko bei padrąsina visus, kurių karjera susijusi su menais. Padeda įgyvendinti svajones, įtvirtina kūrėjo tiesą ir energiją kurie pasireiškia jo kūrinuose.

Violetinė – atspindi dvasinį sąmoningumą, simbolizuoja pažangą ir augimą. Violetiniai rūbai, daiktai įžiebia idėjas ir būsenas, stiprina vidinę discipliną, susitelkimą, koncentraciją, padeda atsirasti ritualams. Šios spalvos įkvėptas pagreitintas sąmoningumas išreiškia veikimo energiją.

Mėlynai žalios – simbolizuoja sielos augimą, palengvina sielos skleidimosi eigą.

Perlų švytėjimo spalva, balta – simbolizuoja palaikymą ir meilę.“ *1

Po antrojo pasaulinio karo interjere dominavo švelnūs vaikiški ir auksiniai atspalviai. Taip buvo siekiama karo metu savo namus praradusiems žmonėms sukurti saugumo ir namų jaukumo įspūdį.

Spalvų pasirinkimą, spalvinį skonį gali lemti ne tik tautybė, socialinė padėtis, gimimo vieta ir istorinė kilmė, bet ir gamtinės bei klimatinės jo gyvenamosios vietos sąlygos. Skirtingose geografinėse zonose esančių pastatų ir interjerų spalviniai sprendimai skiriasi dėl fiziologinio prisitaikymo prie saulės šviesos. Tropinių zonų gyventojai dažniau renkasi šiltus ir ryškius atspalvius, šiaurės šalyse madingesni šviesūs, šaltiesni ir švelnesni pasteliniai atspalviai.

Lietuvos klimato zonoje rekomenduojama šiaurės pusėje esančioms patalpoms naudoti šiltus, pietų pusėje – šaltus atspalvius.

Sąmoningas madingos spalvos pasirinkimas parodo kas mes esame ir kuo norėtume būti šiame pasaulyje. Spalvų tarpusavio derinimas išduoda tai, kaip mes vertiname save, kaip jaučiamės ir norėtume jaustis.

Su gamta susiliejančios ir pereinamieji atspalviai laikomi tradiciniais. Meninei aplinkai būdingos neįprastos kombinacijos ir kontrastai.

FORMA

Mes tarsi skverbiamės į paveikslą nuo paviršiaus per spalvą gilyn į formą, kuri paklūsta piešinio karkasui, kuris paklūsta kompozicijai, o ji savu ruoštu išreiškia temą ir idėją. Bet apie tai - kitą kartą. Šį sykį – forma. Paveikslas yra plokštuma, jo kūrėjai visada svajoję ir siekė sukurti toje plokštumoje erdvę. Skirtingi amžiai siekė skirtingos erdvės, priklausomai nuo vyraujančios pasaulėžiūros. Šiuos siekius galima būtų suskirstyti į dvi kryptis: žemišką, erdvinę - geometrinę ir dvasinę, kuri skleidžiasi pasiremmdama visai kitais principais. Pastarąją labiausiai atspindi ankstyvosios kultūros.

Kalbant apie paveikslo formą reiktų ją išskaidyti į dvi dalis: foną – erdvę ir objektus – žmones, daiktus ir kita. Ir būtų svarbu panagrinėti santykį tarp šių dviejų sudedamųjų dalių, pasitelkiant istorinę raidą. Erdvė, be abejo, yra susijusi su perspektyva. 1. Pirmykštėj bendruomenėje realios erdvės - perspektyvos tarsi nebuvo, objektai – gyvūnų figūros, žmonių schematiški ženklai buvo dekoratyviai siužetiškai išdėstyti plokštumoje. 2. Egipto dailėje kanoniškai vaizduojami įvairūs objektai; žmonės, gyvūnai, augalai, daiktai išdėstomi taip, kad būtų patogų juos suvokti, skaityti – į jau tvarkingesnę, dažniausia juostinę kompoziciją. Iki šių dienų tai yra vadinama egiptietiška kompozicija, kai medis vaizduojamas iš šono, tvenkinys iš viršaus, žuvis jame ir vėl iš šono. Graikų Romėnų mozaikose taip pat naudojama egiptietiška kompozicija. Viduramžiai, patobulinę žmogaus figūros vaizdavimą – šviesos ir šešėlio pagalba išgaunama forma, apvalumas – vis vien negebėjo paveikslu sukurti trimatės erdvės - perspektyvos. Renesansas šią kliūtį įveikia, italų dailininkas Džiotto pirmasis pradeda formuoti geometrinę erdvę, figūros negriūva, nelipa viena ant kitos, kompozicija darosi vis sudėtingesnė, erdvės iliuzija vis realesnė. O vėliau jau buvo tik varijuojama arba sąmoningai renkama viena ar kita sistema.

Objekto forma, kitaip tariant apimtis buvo įveikta lengviau ir anksčiau. Apibrėžtos formos objektai, kad ir žmogaus galva, optiškai yra lengviau suvokiami ir perteikiami. Lemiamas veiksnys čia buvo šviesotamsa – šviesa ir šešėlis. Kaip pradžia galėtume įvardinti Bizantijos ikonų tapybą, kur ant sakytume plokščio veido būdavo dedami šviesos *blikai*, kas vėliau peraugo į plokštumas, apšviestas ir šešėlines, kas ir sudaro apimtį – formą.

Be jau minėtos takoskyros tarp plokščios, dekoratyvios ir erdvinės perspektyvų dar galėtumėm paminėti linijinę bei šviesotamsos perspektyvas.

TEORINĖ DALIS. DĖSTYMAS

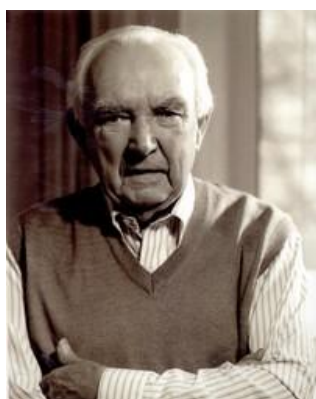
Pasiremiant aptartomis spalvos ir formos savybėmis nagrinėjame esamus paveikslus, trumpai pristatant autorius.

1. Antanas Gudaitis

G. 1904 m. Šiauliuose. M. 1989 m. Vilniuje. 1922 – 1926 mokėsi Šiaulių mokytojų seminarijoje. 1926 įstojo į Kauno meno mokyklą, užkart į antrą kursą. 1929 – 1932 gavęs valstybinę stipendiją, studijavo Paryžiuje. 1932 pasireiškė kaip vienas „ARS“ grupės organizatorių. Po karo ilgą laiką dėstė Vilniaus dailės institute, buvo aktyvus dailininkų sąjungos narys.

Kūryba. Kūriniuose naudojama postimpresionistinė spalvos ir formos traktuotė. Spalvinė gama paremta papildomų spalvų skambesiu, o šviesotamsa grindžiama šilta ir šalta jų charakteristika. Potėpis platus, dažo dėjimo būdas plokštuminis, konstruktyvi forma. Tai būdinga Gudaičio viduriniajam ilgiausiam periodui.

2. Algirdas Petrulis

G. 1915 m. Mokėsi Kauno meno mokykloje, Justino Vienožinskio studijoje. Nuo 1944 iki 1951 m. ir nuo 1962 iki 1984 m. dėstė Vilniaus valstybiniame dailės institute (dab. Vilniaus dailės akademija). Nuo 1968 m. docentas. Nuo 1946 m. Lietuvos dailininkų sąjungos narys.

Kūryba. Pirmąją personalinę parodą surengė 1964 m. Stilistika bei meno samprata susiformavo domintis prancūzų moderniąja daile. Kūrybai būdinga plastinės struktūros harmonija ir santūri, artimų tonų, gausiai ir nepaprastai jautriai niuansuota spalvinė gama.

Šio autoriaus, taip pat Kauno meno mokyklos auklėtinio, kūriniai itin subtilūs. Postimpresionistinė, Sezaniškoji tapyba – spalviniai sąskambiai dar neparemti

papildomomis spalvomis, dar daug likę iš Vienožinskio pamokų. Bet siekiantys tam tikros geometrinės darnos, tvarkos, pusiausvyros, išminties tapyboje. Petrulio potėpis jautrus, dažų sluoksnis plonas, subtilus, ir viskas primena „kvadratėlius“, kartu ir liaudies audinį, kuris iš plonyčių nyčių, darniai ir griežta tvarka suaustų, sukuria tvirtą, vientisą audeklą. Jo kūryboje tarsi atsiskleidžia Vienožinskio maksima – lietuviškos šaknys ir Europos kultūros pasiekimai.

3. Vincentas Gečas

G. 1931 m. Mažeikiuose.

Baigęs Lietuvos dailės institutą, nuo 1957 m. dėstė jame (1969–1974 – prorektorius, 1974–1988 – rektorius; nuo 1980 – profesorius). Lietuvos dailininkų sąjungos narys. 1968 m. apdovanotas LSSR valstybine premija. Nuo 1958 m. dalyvauja parodose Lietuvoje ir užsienyje - Estijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Italijoje, Vokietijoje, Olandijoje ir kitur.

Kūryba. V. Gečas – vienas ryškiausių XX amžiaus 7–8 dešimtmečio dailininkų, tuo laikotarpiu sukūręs plastiškai įtaigių kūrinių. Po stažuotės Italijoje (1963–1964) jo kūryboje žymi italų neorealizmo įtaka, būdingas plastiškai raiškus (kartais ironiškas) kasdienybės motyvas, reportažiškumas, psichologinė portretuojamojo charakteristika, vidinių konfliktų perteikimas. Paveikslo kompozicinė sandara grindžiama fotografinio kadro, kinematografinio montažo principu. Vėlesnėje kūryboje vyrauja peizažai, naturmortai, animalistinio žanro paveikslai.

4. Jonas Švažas

G. 1925 m. Urvikių km. Mažeikių raj. M. 1976 m. Vilniuje. 1953 m. baigė Vilniaus Valstybinį dailės institutą. 1953 - 1976 m. to paties instituto dėstytojas, docentas. 1975 m. buvo suteiktas nusipelnusio meno veikėjo vardas; Valstybinės premijos laureatas.

Kūryba. Nuo 1976 m. dalyvavo Lietuvos, kitų TSRS respublikų, užsienio šalių dailės parodose. 1966 m. Jaunųjų tapytojų parodoje eksponuota "Siena" sukėlė vos ne politinį skandalą. Šis kūrinys - parabolė apie uždaros visuomenės patirtį buvo atlikta nauja Lietuvoje koliažo technika. Vėlesnėje kūryboje menininkas smarkiai išplėtojo koliažo galimybes, ši technika tapo kone tipišku jo meninio mąstymo būdu. 6 dešimtmečio pradžioje galutinai susiformavo koloristinė lietuvių tapybos kryptis. Klasikinio modernizmo tradicijų atstovas. Motyvas ir abstrakcija. Išskirtinė intencija, bandymas sujungti realybę ir švarią - abstrakčią formas.

5. Augustinas Savickas

G. 1919 m. Kopenhagoje, kur rezidavo jo tėvas, diplomatas Jurgis Savickis. Mama – gydytoja stomatologė Ida Trakiner, kilusi iš turtingos Sankt Peterburgo žydų šeimos, jos tėvas turėjo stiklo fabriką. 1923–1927 m. gyveno Helsinkyje. Po tėvų skyrybų (tėvas vedė antrąkart – savo sekretorę) kartu su motina grįžo į Lietuvą. 1927–1939 m. gyveno ir mokėsi Kaune. 1939 m. baigė Kauno 3-ąją gimnaziją ir įstojo į Kauno meno mokyklą. Studijavo Ženevos universiteto Sociologijos fakultete. 1939–1940 m. su motina gyveno Prancūzijoje ir Belgijoje. 1945–1949 m. studijavo Vilniaus dailės institute tapybos specialybę pas Justiną Vienožinskį, Vytautą Mackevičių. 1951–1972m. dailės instituto dėstytojas, 1965 m. docentas, vėliau tapybos katedros profesorius. 1993 m. suteiktas menotyros daktaro laipsnis. Nuo 1951 m. Lietuvos dailininkų sąjungos narys.

Kūryba. Figūratyvistas, kompozitorius – taip vadinam tapytojus, kurie kuria paveikslus su figūromis. Tokie sudėtingi paveikslai, kuriuose vaizduojama ir figūros ir jų aplinka ir natūrmortas ir peizažas - tai muzikoje atitiktų operą. Kaip matyti iš spalvingos biografijos, autorius sujungęs savyje ne tik įvairių tautų genus, bet ir įvairias kultūras, mitus, pasaulėvaizdžius, ir savo paveiksluose, lyg didelį šventį, sodriais potėpiais giliomis spalvomis monumentalia forma kuria savitą pasaulį.

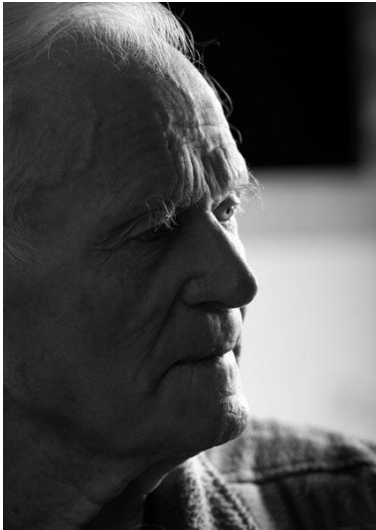

6. Aloyzas Stasiulevičius

G. 1931m. Ariogaloje, Raseinių raj. 1950–1956 m. studijavo tapybą Vilniaus dailės institute. 1976-1979 m. dėstė tapybą, kompoziciją Vilniaus dailės institute. 2004-2006 m. dėstė kompoziciją, tapybą Klaipėdos universiteto menų fakultete. Nuo 1979 m. – laisvas menininkas. Nuo 1960 m. – Lietuvos dailininkų sąjungos narys.

Kūryba. Nuo 1957 m. dalyvauja parodose. Iki 2010 m. surengė daugiau nei 60 asmeninių parodų muziejuose bei galerijose Lietuvoje ir pasaulyje. Dailininko darbai reprezentavo šiuolaikinę Lietuvos dailę daugiau nei 70 grupinių parodų įvairiose pasaulio šalyse: Prancūzijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, JAV, Italijoje, Kanadoje, Suomijoje, Japonijoje, Graikijoje, Belgijoje, Anglijoje ir kt. Dalyvavo apie 150 grupinių parodų Lietuvoje. Parašė ir publikavo dailės kritikos straipsnius.

Autorius visą gyvenimą piešė ir tapė vilnių. Reta kas geriau už autorių pažįsta šį miestą. Jo tapybą apibūdintumėm kaip...tarsi kubizmą, nes miesto vaizdai jo paveiksluose geometrizuoti, stilizuoti. Gal tai ir ne kubizmas, nes juose nėra deformacijos, bet Pikaso garsųjį paveikslą „Merginos“ primena. Dar vienas būdingas šio autoriaus kūrybos bruožas ekspresyvumas ir kartu nuosaikumas.

7. Vladas Karatajus

G. 1925 m. Vilkaviškyje. 1952 m. baigęs Vilniaus dailės institutą dėstė jame, 1968–1979 m. Tapybos katedros vedėjas, nuo 1965 m. docentas, nuo 1975 m. profesorius.

Kūryba. tapė žymių žmonių portretus, peizažus, natūrmortus, temines kompozicijas. Kūrybai būdingas lyrizmas, raiškūs psichologiniai charakteriai, tvirta kompozicija, apibendrintos formos, sodrių, kontrastingų spalvų koloritas, ekspresyvus platus potėpis. Nuo 1953 m. dalyvauja parodose. Kūrinių turi įsigiję Lietuvos ir užsienio muziejai.

Tai vienas geriausių Antano Gudaičio mokinių ir jo viduriniojo periodo tęsėjų. Piešinys klasikinis, spalva pakylėta, intensyvi, papildomos spalvos tiesiog gaudžia, šviesotamsa išgaunama per šiltą - šaltą spalvos charakterį. Autorius labiausia mėgsta tapyti portretus, yra nutapęs eilę žymių Lietuvos žmonių bei kultūros veikėjų. O kita svarbi jo kūrybos dalis – tai peizažai, visi tapyti gamtoje, iš natūros.

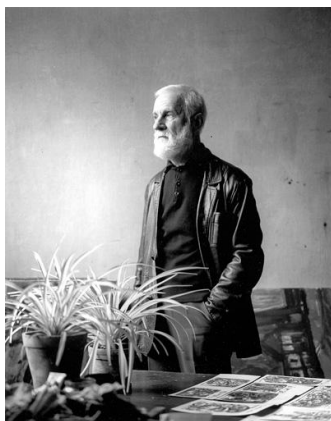

8. Juzefa Čeičytė

G. 1922 m. Aleknose. 1953 m. baigė Lietuvos dailės institutą. Nuo 1945 m. dirbo scenografe Lietuvos teatruose, Lietuvos kino studijos dailininkė. Sukūrė konceptualių lakoniškų formų scenovaizdžių apie 60 spektaklių, dekoracijų ir kostiumų kino filmams. Sukūrė abstrahuotų ir abstrakčių tapybos, grafikos, keramikos kūrinių. Jie griežtos kompozicijos, ekspresyvios tapysenos, būdinga šiltų ir šaltų spalvų, faktūros ir plokštumos jungtis.

Nuo 1954 m. dalyvauja tapybos ir scenografijos parodose Lietuvoje ir užsienyje.

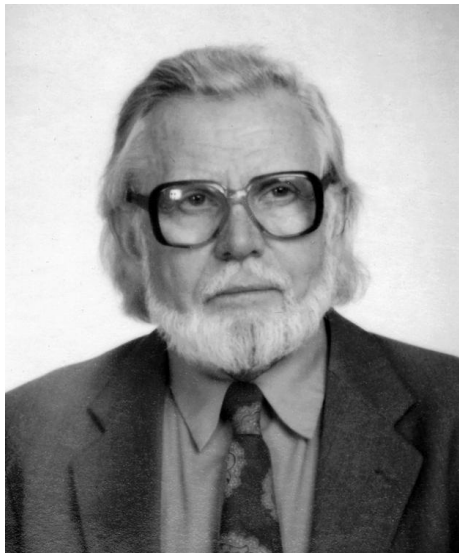
Kūryba. Tapyboje autorė jaučiasi tarsi viešnia, ar pakeleivė – baigusi tik scenografiją - bet kita vertus, ji yra laisva nuo įvairiausių profesinių tabu. Jos darbai išskirtiniai technikos ir požiūrio inovatyvumu. Spalvoje jai būdingas pilkas koloritas, naudoja ir sidabrą ir koliažą ir kitas įdomybes, gal būt atėjusias iš scenografijos. Šios autorės darbai yra aukšto profesinio lygio, modernios formos. Reikia prisiminti kad abstrakcija tais laikais buvo tarsi užgintas vaisius.

9. Leopoldas Surgailis

G. 1928 m. Utenoje. 1952 m. baigė Lietuvos valstybinį dailės institutą Vilniuje. Dailininko kūrinių turi įsigijęs Lietuvos dailės muziejus, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Liudviko muziejus Kiolne, Štettino meno muziejus, Tretjekovo dailės galerija.

Kūryba. Šis tapytojas, ką betapytų, ypatingą dėmesį skiria paveikslo rutmikais. Tai ir vėl figūriniai paveiksmai - mitai, pasakos, kaimo muzikantai, vakaruškos, veiksmas, judėjimas, kaita. Spalvine prasme koloritas „lietuviškas“, žemės kilmės spalvos. Potėpis aktyvus, mostas platus, forma sąmoningai naivi. Kaip pagrindinę savo kūrinių išraiškos priemonę autorius įvardina ritmą – dar vienas muzikinis elementas tapyboje.

10. Jonas Čeponis

G. 1926 m. Gaveikėnuose, Utenos apskr. 1951 m. baigė Lietuvos dailės institutą. 1980–1988 m. Lietuvos dailės instituto dėstytojas, nuo 1988 m. profesorius. 1984 m. LTSR valstybinė premija.

Kūryba. Nuo 1951 m. dalyvavo parodose. 1963–1997 m. surengė individualių parodų Lietuvoje, Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, JAV. Jo kūryboje juntama fovizmo įtaka. Daugiausia tapė ekspresyvius Lietuvos kaimų ir Vilniaus peizažus, kuriuose suabstraktinti motyvai perteikiami fragmentiškai, kartais panoramiškai, kontūruojami, būdingi dekoratyvūs, kontrastingi spalvų deriniai. Nutapė portretų, natiurmortų, figūrinių kompozicijų, aktų. Šį tapytoją galime labai drąsiai ir be jokių abejonių įvardinti kaip fovizmo atstovą. Jo kūryboje vyrauja peizažo žanras, pakylėtas iki aukštumų – žaižaruojančios spalvos tarsi viduramžių vitraže, dedamos dėmėmis, kurios nepraranda siužeto, tai yra vaizdo, motyvo – peizažo.

11. Arvydas Šaltenis

G. 1944 m. Klevėnuose, Anykščių raj. 1970 m. baigė Vilniaus dailės institutą. 1992 m. su Prancūzijos kultūros ministerijos stipendija stažavosi Paryžiuje. 1975–1994 m. Vilniaus dailės akademijos Tapybos katedros dėstytojas, katedros vedėjas, docentas, nuo 1994 m. rektorius, nuo 2000 m. profesorius. Dėsto piešimą, tapybą, kompoziciją.

Dalyvavo parodose Prancūzijoje, Suomijoje, Italijoje, Estijoje, Latvijoje, Rusijoje, Austrijoje, Gruzijoje, Armėnijoje, Švedijoje, Anglijoje.

Kūryba. Kompozitorius, figūratyvistas, ekspresionistas, visi paveikslai vienaip ar kitaip susiję su žmogum, temos tiek socialinės, tiek liečiančios Lietuvos 20 amžiaus istoriją, edukatyvios, pilietiškos ir tuo pačiu intymumo neprarandanti kūryba. Spalvos sodrios, potepis ekspresyvus, dažo sluoksnis plonas, lesiruojantis.

12. Kostas Dereškevičius

G. 1937 m. Antakalnyje, Pakuonio valsčiuje. 1967 m. baigė Lietuvos dailės institutą, mokytojai Antanas Gudaitis, Vladas Karatajus, Vladas Mackevičius. 1971–1980 m. Vilniaus universiteto, nuo 1980 m. Lietuvos dailės instituto (nuo 1990 m. Vilniaus dailės akademija) dėstytojas, nuo 1993 m. profesorius, nuo 1995 m. prorektorius. „Grupės 24“ narys. Nuo 1966 m. dalyvauja dailės parodose.

Kūryba. Kūryboje vyrauja miesto tematikos paveikslai, kuriuose su ironija ir grotesku pavaizduotos kasdienės gyvenimo situacijos, neišvaizdūs objektai: skelbimų

stulpai, afišos, langai, troleibusų durys. Nutapė figūrinių kompozicijų, portretų, dažniausiai moterų, autoportretų, peizažų, natiurmortų, abstrakčių kompozicijų. Paveikslai emocionalūs, raiškūs piešinio, ekspresyvių spalvų, dažnos plokščio vaizdo fragmentinės kompozicijos. Šio autoriaus kūrybos tematikoje vyrauja ironija ir socialinės problemos. Koloritas santūrus, galima netgi sakyti taupus, potėpis “sausas”, plastinę formą įvardintume kaip realizmą.

13. Ričardas Povilas Vaitekūnas

G. 1940 m. Kaune. Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas, profesorius, dailininkų grupės „24“ iniciatorius.

Kūryba. „Svarbiausi impulsai kūrybai – užkratas – yra tikrovė ir gamta, o fantazija kaip prasimanymas mene – melas.“ – teigia P. R. Vaitiekūnas. Dailininko kūrybą tiktų vadinti ekspresionistine, iš esmės jis yra realistas. Realistinė paveikslų programa apima ir dailininko biografiją, svarbius jo gyvenimo etapus.

Žvelgiant į menininko kūrybą iš šios dienos pozicijų, ji įdomi kaip fundamentalios modernistinės epochos, siekiančios XX a. pradžią, tąsa. Kūriniai byloja, kad ir savitas kūrėjo žvilgsnis, ir jo pasirenkami motyvai bei spalvų deriniai yra konkretaus laiko, savos epochos dalis. Vaitiekūno epochai priklauso ir jo bičiuliai amžininkai – A. Martinaitis, K. Paliokas, A. Stankevičius, J. Mikutis ir daugelis kitų.

14. Antanas Martinaitis

G.1939 m. Vandžiogaloje. M. 1986 m. Kaune. 1964 m. baigė Lietuvos dailės institutą, mokytojas Antanas Gudaitis. Nuo 1969 m. dėstė Kauno vaikų dailės mokykloje (nuo 1996 m. Kauno Antano Martinaičio dailės mokykla). Nuo 1965 m. dalyvavo parodose Lietuvoje ir užsienyje. Kūrinių įsigijęs Lietuvos dailės muziejus. Parašė eilėraščių knygą „Paskui medinį arkliuką“, apysakų.

Kūryba. Kūrybai būdinga aiški kompozicija, išryškinta faktūra, ritmiški potėpiai, kontrastingas sodrus koloritas, vyrauja žalia, raudona, žalvario spalvos, ryšku metaforiškumas, ironija, groteskas, realybė dažniausiai susipynusi su pasaka. Paveikslų personažai – moterys (gražuolės, nuotakos, motinos, mūzos), keliaujantieji, valkataujantieji aktoriai ir muzikantai, kaukėtos figūros (pajacai, arlekinai, Pinokis), vaikai, paukščiai, kaliausės. Tiek spalvinė visuma tiek ir forma Martinaičio paveiksluose yra sunkiai nusakoma, tai tikra viduramžių misterija ir kartu cirko balaganas ir tuo pat metu poetiškas, nostalgiškas...mitas, sakmė... gal būt, mistiškasis realizmas.

15. Algimantas Kuras

G. 1940 m. Šakiuose. 1960 - 1966 m. studijavo Vilniaus valstybiniame dailės institute. Parodose dalyvauja nuo 1968 m. Lietuvos dailininkų sąjungos narys. Vilniaus dailės akademijos dėstytojas. Gyvena ir dirba Vilniuje. Nuo 1969 m. dalyvauja parodose Lietuvoje, Gruzijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Latvijoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje etc.

Kūryba. Algimantas Kuras savo paveiksluose tyrinėja žmogaus aplinkos ir peizažo santykį, o tiksliau, žmogaus intervenciją į peizažą. Pievose ir dirvonuose jis pristato išklerusių, aprūdijusių, laiko ir juos vartojusių žmonių deformuotų agregatų. Prietemoje šie daiktai vaiduokliška transformuojasi, įgyja jiems nebūdingų bruožų. Jie nepatrauklūs ir nereikalingi, niūriai kiūkso peizaže, suteikdami autsaiderio

vaidmenį ir jam, prigludžiančiam išmestus objektus. Tačiau šiame bjaurume Kuras įžvelgia ir grožį. Jo drobių koloritas ypač subtilus ir išsiskiriantis. Kontrastuodamas su opiomis temomis, rafinuotas koloritas sukuria specifinę įtampą. Dailininkas kursto ginčą dėl bjaurumo ir grožio, naudodamas ir griovimo. Erozijos pažeista technika teršia gamtą, bet kartu nyksta ir pati. Jos teritorijos užželia, bet laikui bėgant vėl gali atsigausti. Gamta ir objektai tyliai konfliktuoja vienas su kitu, o pergalė taip ir nepaskelbiama. Algimanto Kuro kūrybai svarbi tiek natūra, tiek meno istorija bei kolegų tapytojų drobės. Jis dirba bendresnėmis formomis kol galiausiai atranda tūrį. Laikydama ekspresyvosios koloristinės tapybos principų, menininkas kuria atpažįstamą, tačiau transformuotą pasaulį.

Nuo 1994 m. dėstydamas Vilniaus dailės akademijoje tapybą, nuo 2002 m. vadovaudamas Tapybos katedrai, A. Kuras perduoda savo patirtį ir unikalų požiūrį į pasaulį jauniausiajai tapytojų kartai. "Maldžio" galerijoje surengta paroda "Daiktiškasis laikinumas. Situacijos", už kurią autoriui ir suteikta Nacionalinė premija, puikiai atspindėjo tiek jo menines nuostatas, tiek kūrybos raidą, tiek ir tai, ką kiekvienu kūrinii jis mums sako: tai, kas vyksta, yra tik gūdi egzistencija.

16. Laima Drazdauskaitė

G. 1947 m. Kaune. 1963 m. baigė Kauno dailės mokyklą, 1968 m. - Vilniaus dailės institutą, Jono Švažo mokinė. 1968–1969 m. dėstė Telšių taikomosios dailės technikumė, nuo 1969 m. dėsto Kauno A. Martinaičio dailės mokykloje, nuo 1996 m. Vilniaus dailės akademijos Kauno dailės instituto dėstytoja. Dalyvauja bendrose parodose Lietuvoje ir užsienyje. Surengė individualių parodų Lietuvoje, Vokietijoje.

Kūryba. Tapyba intuityvi, subtilių spalvų. Iš pradžių tapė lyrinius abstrahuotus peizažus su išryškintais aplinkos fragmentais. Vėlesni kūriniai nutapyti pagal abstrakčiosios veiksmo tapybos principus. Spalvos „minkštos“, galima netgi pasakyti čiurlioniškos, paveikslų forma – potėpis tampa daiktu, o daiktas tampa potėpiu.

17. Vincas Kisarauskas

G. 1934 m. Augmėnuose , Baisogalos valsčiuje. M. 1988 m. Niujorke, palaidotas Vilniuje. Tapytojas, grafikas, scenografas. Vienas ekslibriso kūrėjų judėjimo iniciatorių. 1959 m. baigė Lietuvos dailės institutą. 1965–1988 m. dėstė Vilniaus M. K. Čiurlionio vidurinėje meno mokykloje-internate. Parašė dailės kritikos straipsnių.

Kūryba. Kėlė egzistencines problemas, plėtojo antikinę, biblinę, istorinę tematiką, klasikinės literatūros siužetus, kūriniams būdinga dramatiškumas, konstruktyvumas, raiškiai deformuotos formos. Nutapė teminių kompozicijų, portretų. Sukūrė ekslibrisų, estampų, knygų iliustracijų. Vienas pirmųjų Lietuvoje pradėjo plėtoti koliažo, fotomontažo techniką, kurti asambliažus. Sukūrė mozaikų, medalių, kūrė scenografijas. Kūrinių turi Lietuvos dailės muziejus, Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus, Lenkijos, Prancūzijos, Rusijos, JAV muziejai. Nuo 1959 m. dalyvavo parodose Lietuvoje ir užsienyje (Malborkas, Krokva, Osaka, Nansi, Ryga).

PRAKTINĖ DALIS

Spalvos ir formos pratybos. Moksleiviai spalvą tyrinėja patogia sausa tapybos priemone – pastele ant juodo popieriaus, todėl, kad pastele sunku išgauti sodrias spalvas, juodas popierius jas tarsi sutirština. Ieškom papildomų spalvų sąskambių, tikrinam šilto ir šalto spalvos „charakterio“ galimybes. Formą naudojam tik abstrakčią, dėl mažo formato ir naudojamos priemonės galimybių. Kompensuojame tai potėpio – brūkšnio, štricho charakteriu – stiprumu, aktyvumu, švelnumu... Sukurtus piešinius – tapybą eksponuosime ant molbertų, kad būtų galima aptarti, palyginti, geriau įsiminti.

Literatūros sąrašas, specialistų konsultacijos

* XXa. Lietuvių dailės istorija II tomas, Vilnius, Vaga 1983m.

* 1 The Twelve Rays of Light: Spiritual Hierarchy, Natalie Sian Glasson, Derwen Publishing Pembroke – DyreD, Printed in bound in the UK, 2010

Rasa Klingaitė -Kauno J. Grušo mokykla

Erika Gylienė - Kauno J. Grušo vidurinė mokykla

Rita Subatkevičienė – Kauno J. Grušo vidurinė mokykla

Angelė Norkūnaitė – Kauno Purėnų vidurinė mokykla

Irena Gruzdienė - Kuno Aušros gimnazija

Roma Kvedavarienė - Kauno Aušros gimnazija

Egidijus Šimatonis - Kauno apskrities Dailės Gimnazija

Gintaras Zubrys - Kauno apskrities Dailės gimnazija